

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

Кудінов Д.В.,

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України*

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Михайліченко М.А.,

кандидат історичних наук, доцент,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету*

УДК 341.24(477):523.34

DOI 10.32782/2663-5666.2023.2.13

«UKRAINE BECOMES THE 9TH COUNTRY TO SIGN THE ARTEMIS ACCORDS»: ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІСЯЧНИХ АМБІЦІЙ УКРАЇНИ

Вступ. У відомому фантастичному пригодницькому романі американського письменника Енді Вейра «Артеміда» (2017), в якому описане існування удаваного єдиного інтернаціонального за складом міста-колонії землян на Місяці в 2080-х роках із однойменною назвою – Артеміда, – одним із героїв є вчений українського походження Мартин Свобода (Martin Svoboda): «Свобода був найкращим інженером-електроніком у місті»; «Його призначили на посаду в Європейській космічній агенції чотири роки тому. Він вивчає методи виробництва мікроелектроніки»; «Коли Свобода починав про щось розповідати, його неможливо було зупинити. Я не знала іншої людини, яка б так любила свою роботу» [1, с. 78–79, 248]. При цьому символічно лунає не лише його прізвище, що утворює ремінісценцію з Революцією Гідності, яка за часом поєдналася із написанням твору, але й національне походження, що корелює з реальною участю нашої держави в міжнародному місячному проєкті (тож фантазія про те, що колись українські учені відчують на собі 1,6 Н/кг місячної гравітації, має право на існування). «Жуль Верн ХХІ століття» не прогадав і з назвою твору – проєкт прийдешнього засвоєння Місяця має ідентичне іменування, а його учасником також є Україна. Тому на часі розібратися з юридичними нюансами участі нашої держави в космічних перегонах, оскільки освоєння космічного простору потребує не лише технічних і економічних рішень, але й правового супроводу.

Мета даної публікації – розкрити особливості формування міжнародного та українсько-

го космічного законодавства відносно використання ресурсів Місяця.

Виклад основного матеріалу. Міжнародній програмі зі засвоєння Місяця передував початок т. зв. «других місячних перегонів», основними учасниками якої стали США, РФ, КНР, ЄС, Японія й Індія. Її актуальність зумовлюється низкою причин: 1) достатні в порівнянні з періодом запуску космічних кораблів місії «Аполлон» (наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років) технічні можливості передових держав світу для колонізації супутника Землі; 2) марсіанські марення людства, що зумовлює розглядати Місяць в якості полігону інопланетної колонізації; 3) відкриття у 1990-ті роки покладів водяного льоду (місії апаратів аерокосмічного агентства США NASA Clementine і Lunar Prospector), особливо, на південному полюсі супутника Землі, що полегшує завдання заселення Місяця; 4) загострення міжнародних відносин, що перетворює місячні програми на предмет престижу держав та фондує їхню «селенополітику», ключовим елементом якої є доступ учасників місячних місій до ресурсів найближчого до Землі космічного тіла (ізотоп гелій-3, залізо, алюміній, титан тощо), а також можливість отримувати в умовах вакууму надчисті сплави [2; 3; 4, с. 293–294].

Правову основу Угод Артеміди (2020) становить вироблений під час «перших місячних перегонів» чинний «Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» 1967 року (далі – Договір

про космос), учасником якого є й Україна. Його перша стаття передбачає, що «дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюються на благо і в інтересах усіх країн, незалежно від ступеню їхнього економічного або наукового розвитку, і є надбанням всього людства». Крім того, проголошується, що жодна країна світу не має права на привласнення собі тих чи інших космічних об'єктів. Забезпечується правило рівності всіх держав та забороняється дискримінація тих чи інших країн в освоєнні космічного простору. Утім, не заперечується «використання космічного простору», що й зумовлює неабияку увагу до проєкту з колонізації Місяця з боку як комерційних структур, так і урядів. Тим більше, що указаний документ фактично не регламентує особливості мирної діяльності держав-учасниць освоєння космічного простору, окрім того, що вони мають повідомляти про «характер хід, місце й результати такої діяльності» генерального секретаря ООН, «а також громадськість і міжнародну наукову спільноту» [5, с. 42, 44; 6, с. 127].

Намагання оновити розуміння використання ресурсів нашого природного супутника було здійснено низкою країн-членів ООН в «Угоді про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах» 1979 року: 1) вона й передбачала регламентацію ситуації одночасного прояву інтересу до одного й того ж району на супутнику з боку різних сторін: «негайно інформувати іншу державу про час і плани проведення своєї діяльності»; 2) проголошувалася свобода наукових досліджень різних держав без «дискримінації, на основі рівності і згідно з міжнародним правом»; 3) передбачалося, що «держави-учасниці можуть провадити свою діяльність по дослідженню і використанню Місяця в будь-якому місці його поверхні або надр за умови дотримання положень цієї Угоди»; при цьому вони могли здійснювати посадку на місячну поверхню, розміщувати станції і споруди в будь-якому місці поверхні Місяця або його надр, якщо, звісно, така діяльність не створює перешкод активності інших держав 4) проголошувалося, що «Місяць і його природні ресурси є спільним спадком людства», не можуть бути привласнені якоюсь державою («розміщення на поверхні Місяця або в його надрах персоналу, космічних апаратів, обладнання, установок, станцій і споруд, включаючи конструкції, нерозривно пов'язані з його поверхнею або надрами, не створює права власності на поверхню або надра Місяця

або їх ділянки»), а їхнє дослідження та використання має «сприяти підвищенню рівня життя і поліпшенню умов економічного і соціального прогресу і розвитку» теперішнього та прийдешнього поколінь землян; 5) при цьому оголошувалося, що держави-учасниці зберігають юрисдикцію і контроль над своїм персоналом, а також і права власності над космічними апаратами, обладнанням, установками, станціями і спорудами на Місяці; 6) нарешті, сторони домовлялися про встановлення міжнародного режиму на супутникові з метою «упорядкованого і безпечного опанування природних ресурсів», їх «раціонального регулювання», «розширення можливостей у справі використання», «справедливого розподілу між усіма державами-учасницями благ, одержуваних від цих ресурсів, з особливим урахуванням інтересів і потреб країн, що розвиваються, а також зусиль тих країн, які прямо або непрямо зробили свій внесок у дослідження Місяця» [7; 8].

Договір не став наріжним документом світового співтовариства в регламентації місячної діяльності. По-перше, він налаштував його підписантів здійснювати космічну експансію з урахуванням інтересів аутсайдерів цього процесу, що було не в інтересах економічно й технічно потужних держав. По-друге, він не давав чітких роз'яснень як слід діяти в умовах виникнення конфліктних ситуацій, окрім влаштування консультацій і пошуку мирних способів врегулювання, що скоріше виглядає в якості побажання, а не регламенту. По-третє, допускаючи присутність власності держав на поверхні і в надрах Місяця, а також від'ємність його порід для вивчення й використання ними, він усе ж не допускав права власності, що зумовлювало двозначність трактування акту. По-четверте, роль учасника засвоєння Місяця Угодою відводилася лише держави. Нині підписали й ратифікували Угоду лише 13 держав світу; з них – жодного ключового гравця «місячних перегонів»; не є її підписантом і Україна. Розмитість і нечіткість багатьох формулювань цього акту, поступ людства в освоєнні космічного простору й поява чиннику приватного сектору економіки в цьому процесові за указаний час неминуче ставлять питання про ревізію базової угоди країн світу про космос, а також оновлення правового супроводу наукової й господарської експансії космічного простору.

У сфері національного космічного законодавства США Угодам Артеміді передувало внесення змін в її програму засвоєння простору

Сонячної системи. 11 грудня 2017 р., у день 45-ї річниці висадки людини на Місяці, 45-й же президент цієї країни Д. Трамп підписав «Директиву № 1 про космічну політику», спрямовану на поновлення відправки пілотованих польотів на Місяць, а також націлену на подальше дослідження Марсу. Ще через два роки він поставив підпис під «Актом про витрати на національну оборону у 2020 р.», яким затвердив субсидування програми «Артеміда», названої так на честь грецької богині полювання, диких земель, тварин, цнотливості та Місяця. Утім, брак фінансування (витрати на NASA у 2020 р. становили 0,48% від загального федерального бюджету США – 22,629 млрд \$ при вартості лише однієї місячної місії у 30 млрд \$) охолонув сподівання на повторення пілотованих польотів у дусі «Аполлон», що й зумовило, по-перше, пропозицію уряду США залучити до програми приватні космічні компанії, а по-друге, перетворити «Артеміду» на міжнародний проєкт [9, с. 287–288; 10, с. 82].

На відміну від «Угоди про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах» специфікою Угод Артеміди є поєднання політичної волі країн-учасниць, державного замовлення та виконання основних технічних завдань приватними компаніями. Для цього NASA ще до підписання Угод запустило програму Commercial Lunar Payload Services, спрямовану на залучення комерційних фірм до освоєння Місяця. Вона передбачає укладання з NASA контрактів із фіксованою ціною на вантажі, які потрібно відправити на Місяць. Компанія, що отримала контракт, самостійно організовує весь процес доставки [11].

Підготовчу роботу до приєднання до місячних проєктів здійснювали й інші країни. Зокрема, увага українських учених на природний супутник Землі зверталася задовго до старту другої місячної гонки. У 2000-х роках з'явився перспективний проєкт побудови орбітального полярного зонду «Укрселена» (повинен був діяти на висоті від 200 до 100 км від поверхні Місяця) розробки ДКБ «Південне», що ґрунтувався на попередньому успіхові запуску Україною апаратів, здатних нести до 300 кг корисного навантаження. На місію «Укрселени» покладалося завдання «заповнити основні прогалини в наших знаннях про еволюцію та геологічну історію місячної поверхні» й організувати дослідження її структурних властивостей (середній розмір частинок реголіту та дослідження розташування реголіту в мм-шкалах) шляхом

здійснення глобальної зйомки поверхні Місяця в міліметровому діапазоні за допомогою локатора бічного огляду і спектрополяриметричного дослідження місячної поверхні в ультрафіолетовій і видимій ділянці спектру [12]. Планувалося вивести зонд на місячну орбіту до 2017 р. Натомість, через відсутність фінансування цього не сталося.

Станом на 2020 рік, Державне космічне агентство України (ДКА) працювало над трьома місячними проєктами: 1) створення електростанції для місячної бази, робота якої базуватиметься на інноваційній технології електролізу (може бути також використана для виробництва ракетного палива); 2) розробка наносупутника формату CubeSat 6U, який буде знаходитись на селеноцентричній орбіті та надаватиме зображення Місяця з кількох оглядових точок, що дозволить візуалізувати рельєф місцевості, вимірювати спектральні зміни на місячній поверхні та виявляти гравітаційні аномалії Місяця; 3) створення сонячно-термоелектричного генератора, що працює на основі перепадів температур на поверхні Місяця та в його глибині, призначеного для виробництва відновлюваної енергії. Припустимо, Україна може запропонувати «Артеміді» власний концепт дослідно-промислової бази на Місяці, розроблений Конструкторським бюро «Південне». Бажаним для України стало б входження в проєкт створення перспективної орбітальної коломісячної станції Gateway [13; 14; 15].

Безпосередньо укладанню українською стороною Угод Артеміді передувало внесення Верховною Радою України 2 жовтня 2019 р. змін до чинного Закону України «Про космічну діяльність» (1996). При цьому можна констатувати, що в підписанні договору української стороною керувалася, передусім, ще «старими» нормами статей 4 і 17 Закону України «Про космічну діяльність» (1996), що вказують на готовність нашої держави до міжнародного співробітництва, а також на право України «здійснювати свою космічну діяльність на засадах рівноправності з іншими державами з урахуванням своїх національних інтересів». Натомість, уточнено, що центральні органи виконавчої влади України є «державним замовником науково-дослідних робіт з дослідження і використання космічного простору, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт з проєктування, виготовлення та випробування космічної техніки, у тому числі міжнародних космічних проєктів», що вони «здійснюють координацію державних

підприємств, установ та організацій, в тому числі при здійсненні ними зовнішньоекономічної діяльності в космічній галузі України, на відповідність законодавству та міжнародним договорам України», а також «надають підтримку в підготовці та реалізації міжнародних проєктів», «організують співробітництво України з іншими державами та міжнародними організаціями», «вживають заходів, спрямованих на вдосконалення зовнішньоекономічних відносин України з іншими державами», забезпечують участь України у підготовці міжнародних договорів в галузі космічної діяльності. Крім того, Закон доповнений статтями 9¹ («Декларація про провадження господарської діяльності у сфері космічної діяльності»), котра відкриває можливість для діяльності в сфері космічної галузі приватних компаній, зареєстрованих в Україні («суб'єкт космічної діяльності України приватної форми власності») та 11¹, яка регламентує функціонування та підпорядкованість суб'єктів космічної діяльності центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності [16]. Це відкриває для України можливість реалізації ідеї державно-приватного партнерства на кшталт того, що спостерігається в США. Чинний очільник космічної галузі України (ДКА) вже підтвердив участь партнерів Агентства зі сфери бізнесу в «Артеміді» (вочевидь, поки що мова йдеться про іноземні компанії) [17].

Укладання двосторонніх за структурою Угод відбулося на LXXI Міжнародному конгресі астронавтики 13 жовтня 2020 р. Її поміж собою уклали уряди США, Австралії, Японії, Люксембургу, Великобританії, ОАЕ, Італії та Канади. Дев'ятою державою, що поповнила цей список, стала Україна, підписавши документ місяцем пізніше (13 листопада 2020 р.). При цьому українська сторона не вносила пропозицій щодо внесення змін у текст договору. Останній своєю метою указує «встановлення спільного бачення за допомогою практичного набору принципів, рекомендацій та найкращі методів для покращення управління цивільною розвідкою та використанням зовнішнього простору з наміром просування програми Артеміда». На думку її учасників, це має підвищити безпеку операцій, зменшити невизначеність та сприяти сталому й вигідному використанню космосу для всього людства. Угоди покликані забезпечити практичну функціональність положень Договору про принципи діяльності держав з дослідження

та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (1967 року). Це підтверджує і преамбула Угод, в якій вказується, що вони ґрунтуються на бажанні імплементувати положення Договору про космос та інших відповідних міжнародних документів. Тим самим Угоди можуть встановити політичну узгодженість взаємовигідних практик майбутнього дослідження та використання космічного простору з акцентом на заходи, що проводяться на підтримку Програми «Артеміда» [18; 19].

Кожна сторона-учасник має забезпечити інклюзивність принципів Угод. Останні містять наступні статті: мирне дослідження (мирні цілі освоєння космічного простору); прозорість (поінформування громадськості про здійснення національної космічної політики); сумісні дії (у створенні інфраструктури, систем доставки); екстрена допомога (порятунок-евакуація-надання допомоги астронавтам); реєстрація космічних об'єктів; публікація наукових даних (відкритий обмін науковими даними – норма, що, однак, не поширюється на представників приватного сектору); збереження космічної спадщини (історично значущі місця посадки людини або роботизованих систем, космічних кораблів та інших артефактів присутності людини на космічних тілах); космічні ресурси (їх використання приносить користь людству; при цьому видобуток та використання ресурсів має «бути виконано у спосіб, що відповідає Договору про космос; космічні ресурси не можуть бути присвоєні державами; інформування генсека ООН і громадськості про діяльність із добування / використання ресурсів»¹); деонтологізація космічної діяльності (визнання принципів Договору про космос ООН; утримання від будь-яких навмисних дій, здатних спричинити шкідливе втручання у використання космічного простору; поінформування учасників угод про дії, які можуть зашкодити певній стороні; координація спільних зусиль із нею для уникнення перешкод; дотримання принципів щодо зон безпеки – ділянок, де відбувається активність однієї / кількох сторін, узгоджена з іншими учасниками з метою запобігання шкідливого впливу; надання можливості одне одному використовувати зони безпеки; дотримання безпекових правил здійснення тих чи інших операцій, які не мають зашкодити іншій стороні; поважання принци-

¹ Відповідно до визначення Гаазької міжнародної робочої групи з управління космічними ресурсами (листопад 2019), космічні ресурси – це мінерали й гази, вилучені з космічного простору, у т. ч., і на небесних тілах.

пу вільного доступу до всіх областей небесних тіл); орбітальне сміття (уживання заходів по зменшенню викиду сміття в космос, утилізації космічних апаратів наприкінці їхньої місії); заключні положення (улаштування регулярних консультацій між сторонами для налагодження співпраці та можливого перегляду положень Угод) [20; 21]. При цьому оригінальний текст підписаних Угод зберігається урядом США і не підлягає реєстрації в ООН. Отже, США не покладає на Організацію Об'єднаних Націй функції депозитарію Угод.

Важливість підписання Угод для України підкреслив чинний на момент підписання документу очільник ДКА В. Усов – вони відкривають можливість реалізації нашій державі власних проєктів у партнерстві з провідними космічними агенціями світу завдяки, вочевидь, отриманню зовнішнього фінансування (на разі, домовленості із NASA припускають, що країни-учасниці програми самостійно платять за свою участь). Серед них Володимир Володимирович називав «глобальний сценарій освоєння Місяця від ISECG» (International Space Exploration Coordination Group – Міжнародна координаційна група з дослідження космічного простору). Його наступник В. Тафтай не менш захопливо висловлювався щодо участі України в «Артеміді»: «ми не просто згодні з цим проєктом концептуально, а маємо всі можливості взяти участь у його технічній розробці та реалізації». Ба більше, «і космонавт наш коли-небудь туди полетить» [22; 23]. Подібна установка була закріплена в «Загальнодержавній цільовій науково-технічній програмі України на 2021–2025 роки», ухваленій урядом у вересні 2021 р.: «забезпечити розроблення новітніх приладів, технологій та засобів для входження у перспективні міжнародні проєкти, зокрема дослідження Місяця» [24]. Зрештою, участь України в проєкті «Антарес» і програмі «Артеміда» Президентом України В. Зеленським розцінюється як її перспектива «знову стати космічною державою» [25]. Звісно, відкрита агресія Росії проти України вносить зміни щодо участі останньої в згаданій програмі. Однак, урахувавши значну підтримку Києву, надану йому з боку партнерів, можна бути впевненими, що наша держава не вибуде з когорти країн-учасниць Угод.

На мій погляд, найсуттєвішим в Угодах Артеміді є наголос на можливості використання позаземних ресурсів і утвердження поняття «зони безпеки», під яким слід розуміти не лише пев-

ний простір вакууму між твердими об'єктами, але й майбутні бази на космічних тілах, у тому числі, на Місяці. Хоча сторони-підписанти свідомо відмовляються від «приватизації» позаземних об'єктів, натомість, Угоди не регламентують перспективи привласнення ресурсів із боку приватних структур, що, як раз, і наразилося на критику багатьох спеціалістів у сфері космічного права. Крім того, казуїстика питання доступу до зон безпеки дедалі залежатиме, на думку юрисконсульта компанії Space Logistics Ukraine М. О. Кірпачової, від потрактування пунктів договору. Наприклад, «коли Суб'єкт 1 встановлює відповідну зону безпеки на ділянці небесного тіла, то вільний доступ Суб'єкта 2 до цієї ділянки, який немовби реалізує своє право у відповідності до п. 11, може розцінюватися Суб'єктом 1 як шкідливе втручання у використання ним космічного простору. Водночас Суб'єкт 1 на практиці може займатися космічною діяльністю на одній і тій самій ділянці небесного тіла впродовж досить тривалого часу, будуючи необхідну інфраструктуру для життя і роботи його персоналу. Таким чином, якщо впродовж цього періоду законодавство на Землі зміниться, а “Договір про космос” за тих чи інших обставин втратить чинність або ж до нього будуть внесені відповідні зміни, Суб'єкт 1 може набути права власності на розташовані там споруди й будівлі, не набуваючи при цьому права власності на ґрунт під ними, як це зокрема визначається інститутом суперфіцію в Римському праві» [26]. Крім того, дивує й відносна розмитість та узагальненість окремих положень, що фактично знижує значення Угод до декларації про наміри (не указані розподіл обов'язків сторін, відсутній конкретний предмет договору, термін його дії, фінансові зобов'язання сторін тощо). Нарешті, виникає проблема відсутності достатньої правової основи для привласнення ресурсів космічних тіл, оскільки Договір про космос, у якому чітко заявлено – жодний національний уряд не має права на привласнення собі космічного простору, не передбачає розділення понять «космічний простір» та «позаземні природні ресурси».

Ще у другій половині минулого століття деякі спеціалісти виявляли оптимізм у питанні «нічійності» космосу та можливостей споживання ресурсів із нього як державою, так і її громадянами. Зокрема, П. Штернс, Г. Стін, Л. Теннем і В. Дженкс стверджували, що умова Договору про космос щодо заборони на національне присвоєння позаземного простору рівно поши-

рюється й на приватні компанії, оскільки якщо державі заборонено займатися певним видом діяльності, то й воно не може уповноважити ним займатися суб'єктів, які перебувають під державною ж юрисдикцією. Утім, останнім часом спостерігається намагання окремих держав обійти формулювання Договору про космос. Власне, це ми й спостерігаємо на прикладу Угод Артеміди.

Висновки. Місячні перегони поволі перетворюють природній супутник Землі не лише на об'єкт відпрацювання технічних сторін колонізації планет, супутників та інших об'єктів у Сонячній системі, але й на своєрідний «полігон» космічного права. У цьому процесі можемо виділити три етапи в розвитку останнього: 1) ухвалення Договору про космос (1967) та приєднання до нього більшості країн світу; 2) схвалення низкою країн Угоди про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах (1979); 3) старт Угод Артеміди (2020), які станом на літо 2022 року підписала 21 країна світу. При цьому час розробки і Договору про космос, і Угод Артеміди припали на період підвищеної уваги людства до природного супутника Землі, що й зумовило їхню успішну ратифікацію. Положення Закону України «Про космічну діяльність» виходять, передусім, із норм міжнародного космічного права, наріжною частиною якого є саме Договір про космос. Утім, в останні роки національне космічне законодавство зазнало змін саме під впливом Угод Артеміди. Останні закладають основу подальшої правотворчості міжнародної спільноти щодо питання використання ресурсів космічних об'єктів. При цьому більшість принципів Договору про космос, Угоди про діяльність держав на Місяці й Угоди Артеміди, як-от мирне засвоєння космічного простору, прозорість намірів сторін, взаємодопомога, доступність наукових досліджень, право будь-якої держави на здійснення космічної експансії тощо, упевнений, зберігатимуть чинність і покладатимуться в основу чергових актів.

Поле юридичної дискусії відкривається в питанні меж використання / присвоєння космічних ресурсів державами й суб'єктами приватного сектору економіки (із часом може з'явитися ситуація, коли право користування ресурсами космічного тіла трансформуватися в право власності, що й спостерігається на прикладі історії людства в його використанні ресурсів рідної планети). Це вже вплинуло на внесення змін у національне космічне законодавство, в тому числі, і України. Вирішальне значення для спів-

робітництва між Україною та іншими космічними державами, особливо із США, у програмі з освоєння глибокого космосу матимуть подальші договори, які укладатимуться між двома сторонами і в яких будуть чітко обумовлювати їхні права та зобов'язання в рамках такої взаємодії. До підготовки та експертизи подібних міжнародних договорів необхідно буде залучити фахівців з господарського права, міжнародного приватного права, міжнародного космічного права та багатьох інших правових практик задля запобігання потенційних ризиків. У даному відношенні участь в Угодах Артеміди дозволяє підтвердити готовність контрагентів до спільної діяльності на основі викладених в Угоді принципів, у тому числі, «відкритих дверей» для ведення подальших перемовин і укладення наступних, вже більш конкретних і правочинів. Узгодження міжнародного й національного космічного права створить міцну основу для здійснення селенополітики урядами космічних держав, України, у тому числі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вейр Енді. Артеміда. К.: КМ-Букс, 2017. 400 с.
2. Воронін М. Гонитва за місячними ресурсами почалася. Хто і як пише правила гри? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56476640> (дата звернення: 11.02.2023).
3. Ковальчук І. Місячні перегони 2.0: навіщо ми повертаємось на Місяць? URL: <https://ecotech.news/space/244-misyachni-peregoni-2-0-navishchomi-povertaemos-na-misyats.html> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України: дис. ... докт. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 490 с.
5. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. URL: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html> (дата звернення: 11.02.2023).
6. Куликпаева М. Ж. Ғарыш кеңістігінің құқықтық режимінің кейбір аспектілері. «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының Жаршысы» ғылыми-құқықтық журналы. 2018. № 4(53). С. 123–128.
7. Agreement governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (UN General Assembly resolution 34/68 of 5 December 1979). URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1984/07/19840711%2001-51%20AM/Ch_XXIV_02.pdf (дата звернення: 14.02.2023).
8. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text (дата звернення: 18.02.2023).
9. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України: дис. ... докт. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 490 с.

10. Сорока Л. В. Формування нової стратегії лідерства США у космічній діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 81–83.

11. Із Землі на Місяць. Частина 2. Місячний ренесанс. URL: <https://maxpolyakov.com/ua/iz-zemli-na-misyats-misyachnij-renesans/> (дата звернення: 19.02.2023).

12. Shkuratov Yu. G., Lytvynenko L. M., Yatskiv Ya. S. A prospective Ukrainian Lunar Orbiter Mission «UkrSelena». URL: https://sci.esa.int/documents/34200/36212/1567256310937-084_ILC2007_Abstract_Shkuratov.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

13. Гурова А., Кіпачова М. Летимо на Місяць? 10 цікавих фактів про нове співробітництво України і NASA. URL: <https://techno.nv.ua/ukr/technoblogs/ugoda-ukrajini-i-nasa-50124526.html> (дата звернення: 13.02.2023).

14. Кіпачова М. За кулісами Угоди «Артеміда»: аналіз політичних та правових аспектів. URL: <https://voxukraine.org/za-kulisami-ugodi-artemida-analiz-politichnih-ta-pravovih-aspektiv/> (дата звернення: 22.02.2023).

15. Проекти Державного космічного агентства увійшли до оновленого глобального сценарію дослідження поверхні Місяця від Isecg. URL:

1. <https://www.nkau.gov.ua/ua/news/main-themes/1583-proiekty-derzhavnoho-kosmichnoho-ahentstva-uviihshly-do-onovlenoho-hlobalnoho-stsenariiu-doslidzhennia-poверхni-misyacia-vid-isecg> (дата звернення: 12.02.2023).

16. Закон України «Про космічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.02.2023).

17. Володимир Тафтаї: «Нам є чим здивувати та зацікавити NASA». URL: https://rus.lb.ua/economics/2021/09/14/493938_volodimir_taftay_nam_ie_chim.html (дата звернення: 20.02.2023).

18. Кіпачова М. За кулісами Угоди «Артеміда»: аналіз політичних та правових аспектів. URL: <https://voxukraine.org/za-kulisami-ugodi-artemida-analiz-politichnih-ta-pravovih-aspektiv/> (дата звернення: 22.02.2023).

19. The Artemis accords Principles for Cooperation in the civil exploration and use of the Moon, Mars, Comets, and Asteroids for peaceful purposes. URL: <https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/Artemis-Accords-signed-13Oct2020.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).

20. Україна стала дев'ятою країною, яка підписала домовленості в рамках програми «Артеміда». URL: <https://www.nkau.gov.ua/ua/news/main-themes/1597-ukraina-stala-deviatioiu-krainoiu-ia-ka-pidpysala-domovlenosti-v-ramkakh-prohramy-artemida> (дата звернення: 11.02.2023).

21. The Artemis accords Principles for Cooperation in the civil exploration and use of the Moon, Mars, Comets, and Asteroids for peaceful purposes. URL: <https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/Artemis-Accords-signed-13Oct2020.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).

22. Володимир Тафтаї: «Нам є чим здивувати та зацікавити NASA». URL: https://rus.lb.ua/economics/2021/09/14/493938_volodimir_taftay_nam_ie_chim.html (дата звернення: 20.02.2023).

23. Голова Держкосмосу Володимир Тафтаї: Україна обов'язково претендуватиме на ресурси Місяця. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/glava-goskosmosa-vladimir-taftay-ukraina-1633435175.html> (дата звернення: 20.02.2023).

24. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021–2025 роки. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KR210015?an=2> (дата звернення: 20.02.2023).

25. Відбулася зустріч президента України Володимира Зеленського з адміністратором NASA Біллом Нельсоном. URL: <https://www.nkau.gov.ua/ua/news/main-themes/1790-zustrich-zelenskogo-s-administratorem-nasa> (дата звернення: 11.02.2023).

26. Кіпачова М. За кулісами Угоди «Артеміда»: аналіз політичних та правових аспектів. URL: <https://voxukraine.org/za-kulisami-ugodi-artemida-analiz-politichnih-ta-pravovih-aspektiv/> (дата звернення: 22.02.2023).

Кудінов Д.В., Михайліченко М.А. «UKRAINE BECOMES THE 9th COUNTRY TO SIGN THE ARTEMIS ACCORDS»: ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІСЯЧНИХ АМБІЦІЙ УКРАЇНИ

Указані причини, що спонукали багато країн світу до укладання міжнародної угоди щодо освоєння Місяця, у тому числі, престижність здійснення національної селенополітики. Уточнено, що основним правовим джерелом Угод Артеміди є «Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» (1967), чинним учасником якого є й Україна. Установлено, що вже в 1979 році була здійснена спроба переглянути деякі положення вказаного Договору в питанні освоєння Місяця та використання / привласнення його ресурсів. Утім, установлено, що уникання суб'єктності приватних власників у процесі експансії в космічному просторі, розмитість формувань у справі вирішення конфліктів між сторонами та інші причини не зробили «Угоді про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах» наріжним документом у міжнародних відносинах щодо закріплення людства на природному супутникові Землі.

З'ясовано, що павза в процесі творення нової міжнародної угоди щодо засвоєння поверхні й надр Місяця заповнювалася виробленням та модернізацією національного законодавства, що супроводжувалося успіхами в дослідженні супутника Землі та технічним постом людства. Зокрема, акцентовано нещодавні зміни в Законі України «Про космічну діяльність», які передбачають долучення до космічних програм і представників вітчизняного бізнесу.

Деталізовано основні положення Угод Артеміди й причини її підписання Україною, котра вже заявила про свої претензії на статус космічної держави та ресурси Місяця. Водночас акцентовано суперечливі сторони

акту: при заявленій «нічійності» ґрунтів і надр супутника водночас не забороняють їхнє використання певною стороною, а також привласнення матеріалів із них; відсутність розділу понять «космічний простір» та «позаземні природні ресурси»; можливість для приватних компаній обходити Договір про космос у частині заборони привласнення космічних ресурсів.

Ключові слова: Місяць, Угоди Артеміди, програма «Артеміда», Договір про космос, NASA, Державна космічна агенція України, селенополітика.

Kudinov D.V., Mykhaylichenko M.A. «UKRAINE BECOMES THE 9th COUNTRY TO SIGN THE ARTEMIS ACCORDS»: LEGAL ASPECTS OF THE LUNAR AMBITIONS OF UKRAINE

The reasons that prompted many countries of the world to conclude an international agreement on the development of the Moon, including the prestige of national selenopolitics implementation, are indicated. It is specified that the main legal source of the Artemis Accords is the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies (1967), where Ukraine is an active participant. It is indicated that as early as in 1979 an attempt was made to revise some of the provisions of the specified Treaty in the matter of the development of the Moon and the use / appropriation of its resources. However, it is specified that the avoidance of the subjectivity of private owners in the process of expansion in outer space, the blurring of wording in the matter of resolving conflicts between the parties and other reasons did not make the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies the cornerstone document in international relations regarding the establishment of humanity on the Earth's natural satellite. It has been found out that the gap in the process of creating of a new international agreement on the development of the surface and subsoil of the Moon was filled by the development and modernization of national legislation, which was accompanied by successes in the research of the Earth's satellite and the technical progress of mankind. In particular, recent changes in the Law of Ukraine On Space Activities are emphasized, which provide for the involvement of the representatives of domestic business in space programs. The main provisions of the Artemis Accords and the reasons for its signing by Ukraine, which had already declared its claims to the status of a space state and the resources of the Moon, are detailed. At the same time, the controversial sides of the act are emphasized: while the soil and subsoil of the satellite are declared nobody's, their use by a certain party, as well as the appropriation of materials from them, are not prohibited at the same time; lack of differentiation between the concepts of "the outer space" and "extraterrestrial natural resources"; the possibility for private companies to circumvent the Outer Space Treaty in terms of the ban on misappropriation of space resources.

Key words: Moon, Artemis Accords, Artemis program, Outer Space Treaty, NASA, State Space Agency of Ukraine, selenopolitics.